MAREA ISTORIE A TACTICILOR DE JOC (I)

DE LA CALCIO FLORENTIN LA 1-4-3-3, EVOLUȚIA JOCULUI DE FOTBAL DE-A LUNGUL ANILOR ȘI DE-A LATUL LUMII

de JEAN PHILIPPE RETHACKER ziarist francez

Dacă te întorci înapoi, la preistoria fotbalului, la primele jocuri cu mingea, cele ale romanilor [1]) și ale grecilor, sau la *„choule"* [2]) degeaba căutăm o tentă de joc colectiv: în aceeași echipă toți sînt atacanți și toți sînt apărători. Și, totuși, primele semne de metodă, de așezare oarecum tactică, apar în *calcio florentin*. Fiecare echipă avea 17 jucători așezați în 4 linii :

- Cei trei „DATORI IN DIETRO", adică cei trei din ariergardă, dintre care unul are ca sarcină specială să păzească drumul spre „poartă" ;
- cei patru „DATORI INNANZI" adică cei patru fundași ;
- cei cinci „SCONCIATORI", adică cei cinci mijlocași ;
- cei cinci „INNANZI", adică cei cinci atacanți.

Dar să facem o săritură peste cei 200 de ani ce separă *calcio* (1660), de fotbalul născut în 1860.

1860: 10 ATACANȚI ȘI 1 APĂRĂTOR

Odată cu crearea „Federației de fotbal" (*„Football Association"*) și a primelor reguli de joc, fotbalul capătă o formă, ca și echipele, de altfel, alcătuite din 11 jucători, o cifră căreia este greu să i se explice în mod precis originea. Acești 11 jucători sînt împărțiți mai întîi în zece jucători „zburători" și unul fix, plasat în imediata apropiere a butului.

Dar mai înainte de a merge mai departe, să notăm că acum 14 ani, *Gabriel Hanot* scria în legătură cu această repartizare : *„Cei 10 sînt, mai întîi de toate, atacanți. Nimic anormal pînă aci, pentru că este vorba să marchezi goluri. Este copilăria jocului actual ; este, deasemenea jocul practicat — încă — de copii, care, cu toții, aleargă în urmărirea balonului. Și asta spontan, în mod instinctiv. Deci copilăria fotbalului este fotbalul copilăriei..."*

La început, deci, mingea comanda și impunea așezarea și mișcarea jucătorilor pe teren.

1863: 8 ATACANȚI ȘI 3 APĂRĂTORI

Dar, foarte repede, jucătorii și cei ce erau în jurul lor își dau seama că dimensiunile terenului sînt destul de mari și distanțele de parcurs — lungi. Trebuie, deci, economisite forțele și respectat primul principiu al tuturor sporturilor de echipă : a ști să repartizezi sarcinile în mod echitabil.

Trebuie marcate goluri, desigur, dar, de asemenea, trebuie să eviți

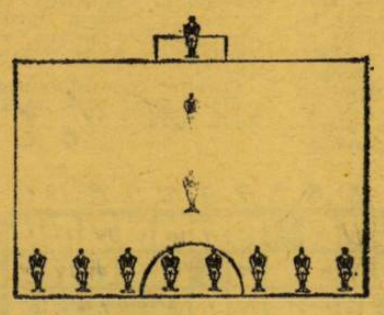

ca adversarul să marcheze mai mult decît ai marcat tu. Pentru aceasta, scoțienii, care trebuie trecuți printre inovatori în materie de fotbal, încearcă o primă experiență : ei procedează la o primă repliere defensivă a doi oameni care abandonează grupa celor 10 atacanți pentru a veni să se așeze unul în spatele altuia, în fața portarului. Primul fundaș este *„the goal over"* (acoperitor al porții) ; cel de al doilea — *„the half back"* (jumătate-fundaș), care asigura (de pe atunci) legătura cu înaintașii.

1872: „CAREUL DEFENSIV"

Scoțienii, continuîndu-și încercările de înnoire a fotbalului, își dau seama că, în apărare, două porțiuni din teren, sînt libere și că ele oferă atacanților adverși spații și zone în care accesul se poate face ușor. Și, atunci, se hotărăsc să le ocupe. Pentru aceasta, ei „rup" din nou doi înaintași care vin să dubleze pe cei doi fundași deja existenți („the goal over" și „the half back"). Un prim *„careu defensiv"* apare atunci în fața portarului și în spatele atacului. Ca urmare primul meci internațional din istoria fotbalului permite scoțienilor (la 30 noiembrie 1872) să țină piept redutabililor jucători englezi (0—0).

Încă de pe atunci, deci, își fac apariția preocupările defensive. Mai întîi la întîlnirile internaționale...

1880: 1—2—3—5

Începe să se nască procedeul clasic cu doi fundași, trei mijlocași și cinci înaintași, care va rămîne atît de mult ancorat în inimile celor ce iubesc fotbalul, încît el este și azi adesea folosit în notarea echipelor folosite.

Nottingham Forest, unul dintre cele mai vechi cluburi din Anglia, revendică paternitatea organizării 1—2—3—5. A fost suficient să se retragă, o dată în plus, un jucător din atac pentru a întări liniile de fund. De altfel, într-o primă încercare de echilibrare a unei echipe, cei zece jucători de cîmp sînt de acum înainte împărțiți în mod echitabil în cinci atacanți și cinci fundași și mijlocași.

1925: METODA CLASICĂ

Rolurile continuă să se precizeze și sarcinile să se alimenteze. Fără îndoială, înșiruirea de modificări a fost provocată de personalitatea foarte puternică a unui jucător — *„pater familias"*, instalat pe postul de mijlocaș central. Cu toate că el era unul dintre cei trei mijlocași precedenți, mijlocașul central va lua în mîinile sale conducerea jocului și a echipei. Totul se îndreaptă către el și se bizue pe el, totul pleacă de la el. Totodată este absolut necesar să fie susținut și să i se ușureze misiunea. Pentru aceasta va trebui să mai fie retrași încă doi oameni din atac, semnîndu-se astfel actul de naștere al interilor care devin locotenenții lui — „piloții" mijlocașului central, promovat comandant al „navei".

Pentru a asigura apărarea, „turelele" sînt întărite : celor doi fundași vin să li se alăture cei doi *mijlocași-aripă* cărora le este dată în grijă supravegherea extremelor adverse. De pe atunci apare diferențierea între *fundașul fix* și *fundașul zburător* care, în centrul apărării, protejează direct pe apărătorul porții.

Astfel, deci, este făcută organizarea jocului pusă în practică de echipele de club franceze și străine în cursul anilor 1920—1930, Un eveniment de importanță istorică însă, a pus totul sub semnul întrebării.

1930: W. M.-ul

Acest eveniment s-a petrecut în 1925. International Board, reunit la Paris, hotărăște modificarea regulii ofsaidului : pînă atunci, un jucător nu era în afară de joc dacă trei adversari se aflau mai apropiați decît el de linia lor de poartă. De aci înainte, numărul adversarilor va fi redus de la trei la doi, printre aceștia înțelegîndu-se, desigur, și portarul. Cu aceeași lovitură, atacanții sînt iarăși în frunte și speranțele de a marca mai ușor, cresc.

Totodată, imperioasa necesitate de a li se opune o rezistență numerică mai mare, atrage retragerea unuia dintre cei trei mijlocași și, astfel, apare o nouă întărire a liniei de fundași. Aparent asistăm la dispariția mijlocașului central, pînă aci vedetă a echipei, care face loc unui al treilea fundaș instalat în centrul apărării, exact în fața portarului. Această poziție îi va aduce de altfel, imediat, denumirea de *fundaș central*.

WM-ul s-a născut ! Pentru prima dată, în această istorie a tacticilor, este realizat echilibrul între diferitele linii ale echipei. În fața celor trei fundași acționează cei doi mijlocași și cei doi interi, care își împart sarcinile de legătură între compartimente și care alcătuiesc ceea ce s-a numit *„careul magic"*, înaintașii rămînînd doar trei : vîrfuri.

Dispunerea jucătorilor pe teren, echilibrați numeric și așezați simetric, (1—3—2—2—3) aduce această denumire de WM care se obține trăgînd o linie între atacanți și interi și o a doua linie între mijlocași și fundași.

Deseori s-a spus că WM-ul a fost descoperit și pus la punct de managerul Arsenalului, *Herbert Chapman*. Aceasta pentru că, fără îndoială, marele club londonez, folosind acest sistem revoluționar și beneficiind, pe deasupra, de trei jucători geniali (centrul înaintaș, *Ted Drake*, interii *Alec James* și *David Jack*), a cîștigat de trei ori la rînd campionatul Angliei în 1933, 1934 și 1935. Dar, în realitate, adevăratul părinte al WM a fost tot un scoțian, *John Hunter* din Matherwell, care, se spune, a știut să adapteze tactica echipei la noua reglementare a ofsaidului. Bineînțeles WM se generalizează, va face turul lumii și, desigur, va evolua. Cînd se întîlnesc față în față formații care folosesc această așezare, meciul se transformă de îndată într-o sumă de dueluri singulare, de opoziții directe. Marcajul individual cunoaște în această epocă a fotbalului o importanță tot mai mare, capitală. Cei trei fundași se întîlnesc obligatoriu față în față cu cei trei atacanți adverși, cei doi mijlocași stau în fața celor doi interi și cei trei atacanți în fața celor trei fundași adverși. Și, totuși, acest marcaj individual, impus de britanici, va deveni și mai riguros.

În WM, centrul înaintaș (după exemplul și influența englezilor), devine un personaj de o importanță capitală. El este ales ca actor principal. Toată munca pregătitoare a celorlalți jucători constă în a-i da lui de lucru, în a încerca totul pentru a-l aduce în poziție de șut. Centrul înaintaș este acolo pentru a marca goluri, pentru a da o rațiune muncii colective a celorlalți. În același timp, apărătorii își dau seama de pericolul pe care-l reprezintă și acesta devine ținta lor. Special pentru el, pentru a-l împiedica să-și ducă la îndeplinire sarcinile, adversarii îi alătură un gardian, mijlocașul sau fundașul central, care nu-l părăsește nici o clipă, și încearcă să-l facă „prizonier". De altfel, din această cauză, apărătorul care primește această sarcină va fi denumit în Anglia *„policeman"*. Ba, mai mult, englezii se gîndesc să-i ofere acestuia din urmă un eventual ajutor și schițează o mișcare de acoperire de către fundașii laterali ; și astfel apare principiul *aripii care se deplasează*, sau al *fundașului-aripă*, care, abandonînd provizoriu supravegherea directă a extremei sale, se apropie de fundașul său central pe care va fi gata să-l ajute și să-l suplinească dacă e cazul.

DIAGONALA

Acest principiu, al fundașului-aripă, a traversat într-o zi și oceanele pentru a poposi pe terenurile din America de Sud. Pentru că ceea ce brazilienii au denumit mai tîrziu *„diagonala"*, nu a fost

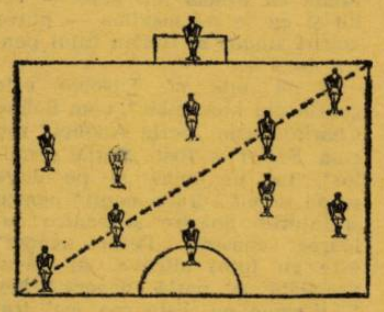

de fapt decît un WM adaptat, revăzut și corectat, urmînd necesitatea de a acoperi flancul echipei amenințat de atacul advers.

„Diagonala", pusă în practică de sud-americani și mai ales de brazilieni a fost folosită pînă în 1958.

În ce constă acest sistem tactic? Simplu — într-un WM decalat, pivotînd în jurul unei linii trasă deacurmezișul terenului ocupat de o echipă. Astfel, cei trei fundași nu vor mai fi așezați pe o linie paralelă celei de poartă, ci se vor „dubla" reciproc. De asemenea, în „careul magic" central, mijlocașul și interul care se găseau direct *sub privirile* atacului advers, se repliau și mai mult decît ceilalți doi coechipieri ai lor.

Dar, în realitate, sud-americanii ocupau terenul cu trei fundași, doi mijlocași și trei atacanți, ca și rivalii lor europeni.

Poate că trebuia să vedem, totuși, în aceste prime mișcări, pendulare și alternative ale mijlocașilor și interilor, chemați să treacă mereu dintr-o poziție defensivă într-una ofensivă, un embrion al viitorului 1—4—2—4, unde cele două cupluri ale careului magic vor fi definitiv *separate* și reduse la unul singur.

1935: „LACĂTUL"

În timp ce britanicii adoptau WM-ul noii reguli a ofsaidului, Europa centrală, unde mijlocului terenului i s-a dat întotdeauna locul de onoare, caută posibilitatea de a menține această personalitate, luînd alte precauții defensive.

Un vechi internațional austriac, Karl Rappan, s-a mutat (cu zeci de ani în urmă) în Elveția unde a experimentat cu succes o organizare a jocului cu patru fundași care semăna mult cu vechea așezare defensivă a metodei clasice (1925). În orice caz, ea l-a permis să aducă echipele *Servette Geneva* și, apoi, *Grasshoppers Zürich* în vîrful ierarhiei naționale. Este faimosul *lacăt elvețian* care va avea o viață foarte grea, va cunoaște gloria în Elveția și Austria, și nu se va stinge decît în Chile, în 1962, o dată cu implantarea derivatelor sale — catenaccio sau „betonul" german. De altfel, e a-

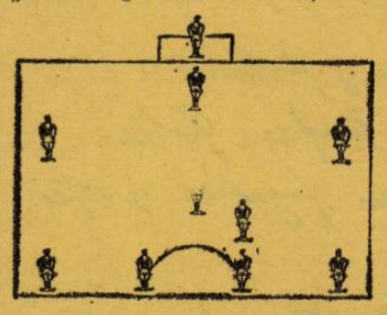

muzant să constatăm că în acest campionat chilian, Karl Rappan, „vrăjitorul", va fi victima, împreună cu echipa Elveției, remediilor defensive inventate de el cu aproape 30 de ani mai înainte...

În ce constă lacătul elvețian ? Simțind că pericolul vine mai ales pe centru, Rappan a decis ca centrul atacant advers să fie păzit nu de un jucător, ci de doi. Cei doi vechi fundași se regrupează deci în fața portarului, unul în spatele celuilalt. Unul devine fundaș-zburător sau fundaș-măturător („zăvorul") pus să se plimbe în spatele partenerilor săi și să-i înlocuiască în cazul în care atacanții adverși le-ar fi scăpat. Celălalt se transformă în *fundaș fix* care ia sub supraveghere centrul atacant advers, îndeplinind aceleași funcțiuni ca și „policeman"-ul din WM.

Cei doi vechi mijlocași se transformă în fundași laterali ; ei vor marca cele două extreme adverse.

Fostul mijlocaș-central rămîne la postul său de „comandant". El este placa turnantă a echipei, supraveghează pe unul din cei doi interi adverși în caz de pericol și primește toate pasele coechipierilor din momentul în care balonul a fost recuperat de apărarea sa. Și, ca pe vremea metodei clasice, el este întovărășit de un jucător-pilot, un inter repliat care, în general, aleargă pentru el și îi servește ca agent de legătură, fără a se omite contracararea acțiunii celuilalt inter advers. Rămîn cei patru atacanți, care, după tactica ce o folosesc echipele lor, joacă mai mult sau mai puțin „vîrfuri".

După cum se vede, Rappan, cu „lacătul" său, va fi fost atît un conservator, pentru că a readaptat vechiul dispozitiv *en vogue* înaintea WM-ului cît și un novator : nu se regăsește oare în sistemul său de joc, citeodată prezența celor patru fundași de azi, *apărarea cu acoperire* (care a devenit, de asemenea, obligatorie), contraatacurile declanșate de fundași și devenite posibile printr-un sistem de glisare a celorlalți jucători, prezența a doi oameni în mijlocul terenului, rînd pe rînd apărători și atacanți, ca și cei patru atacanți care ne amintesc și ei ceva ?...

„Lacătului" trebuie să i se asocieze această noțiune de echilibru între atac — apărare mereu căutată, mereu pierdută și regăsită în istoria tacticilor de joc.

1942: „BETONUL"

Cînd austriecii, jongleri ai balonului și tehnicieni fără pereche, ereditar îndrăgostiți de pasa scurtă și precisă, întăresc sistemul lor defensiv, fac aceasta pentru a trage un *zăvor* cu care să închidă, sau să deschidă. Dar dacă jucători mai puțin sclerozați și mai puțin îndemînatici aleg același dispozitiv defensiv, o fac adesori pentru a-și proteja mai întîi de toate portarul lor și pentru a îngădui adversarilor cît mai puține goluri posibile. Și balonul se lovește de cei 4 fundași ca de un adevărat zid, ricoșînd înapoi de fiecare dată.

Acest lacăt defensiv, care nu deschide niciodată ușa, ar fi putut să ia numele de *zid*. Dar el va deveni „beton" pentru că așa l-a botezat într-o zi un locuitor din împrejurimile Parisului. Legenda spune că Angelo Grizzetti ar fi fost nașul „betonului", căruia Helenio Herrera îi este, fără îndoială, părinte. Cam prin 1942—43, echipa Stade Français — C.A.P., condusă de H.H. I, pune în practică acest sistem ultra-defensiv care constă în a face să apară în urma celor trei fundași obișnuiți, unul dintre interi, transformat în fundaș-zburător, liber și suplimentar, „betonerul", însărcinat să acopere breșele făcute în apărare de asalturile adversarului.

— Va urma —

---

1) Romanii jucau un joc cu mingea denumit harpastum ; *cel al grecilor se numea* aporaxis *sau* episkeyros.

2) Choule, cholle *sau* soule *— joc cu mingea apărut în Bretania, Normandia și Picardia, la cîteva sute de ani după apariția harpastumului (anul 52 î.e.n.) în Galia Transalpină, o dată cu cotropirea ei de oștile lui Caius Iulius Caesar ; în joc se angajau toți bărbații valizi din două sate. Ei trebuiau să poarte „mingea" peste cîmpuri, peste ape, către una din cele două comune.*